

Ιερόν Μανδήλιον, Μεταφορά, 944

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#)

Η υποδοχή του Μανδηλίου στη βυζαντινή πρωτεύουσα στις 15 Αυγούστου 944 μετατράπηκε σε μοναδική θρησκευτική πανήγυρη. Το Μανδήλιο μεταφέρθηκε αρχικά στο ναό των Βλαχερνών, όπου έγινε αντικείμενο προσκύνησης και λατρείας, και ακολούθως αποτέθηκε στο παρεκκλήσιο του Φάρου, στο Μεγάλο Παλάτι. Την επόμενη ημέρα (16 Αυγούστου) η λειψανοθήκη με την εικόνα και την επιστολή του Ιησού φορτώθηκαν στο αυτοκρατορικό πλοίο (βασιλική τριήρις), η οποία παρέπλευσε την πόλη και προσορμίσθηκε έξω από το δυτικό τείχος. Η συνοδεία αποβιβάστηκε και εισήλθε από τη Χρυσή Πύλη στην Κωνσταντινούπολη, όπου έγινε δεκτή από τους γιους του αυτοκράτορα Ρωμανού Λεκαπηνού, τους συναυτοκράτορες Κωνσταντίνο και Στέφανο, και τον πατριάρχη Θεοφύλακτο (933-956). Η λαμπρή πομπή διέσχισε την πόλη, ενώ πλήθη κόσμου παρακολουθούσαν το μοναδικό θέαμα, έφθασε στην αγορά που ήταν μπροστά στο Αυγουσταίον και κατέληξε στο Παλάτι. Εκεί τοποθετήθηκε αρχικά επί του αυτοκρατορικού θρόνου στην αίθουσα του τρικλινίου, και ακολούθως αποτέθηκε στην εκκλησία της Παναγίας του Φάρου.

1. Η λατρεία των εικόνων και των λειψάνων στο Βυζάντιο

Η λατρεία των αγίων εικόνων είχε διαδοθεί ευρύτατα στο χώρο της ορθόδοξης Εκκλησίας, ιδιαίτερα την εποχή μετά τον Ιουστινιανό Α' (527-565), και αποτελούσε μια από τις σπουδαιότερες μορφές της ευσέβειας των Βυζαντινών. Παράλληλα συνεχίστηκε αμείωτη σε όλη τη διάρκεια του Μεσαίωνα η λατρεία των ιερών λειψάνων (σκηνώματα αγίων ή μαρτύρων και αντικείμενα που εξαγιάστηκαν από την επαφή μαζί τους). Στις παραμονές της Εικονομαχίας η λατρεία των λειψάνων και των εικόνων είχε προσλάβει τέτοια έκταση ώστε θεωρήθηκε

επικίνδυνη δεισιδαιμονία και αποτέλεσε την αφορμή της Εικονομαχίας.

Η Κωνσταντινούπολη διατηρούσε το μεγαλύτερο θησαυρό λειψάνων στον χριστιανικό κόσμο του Μεσαίωνα.¹ Ένα από τα σημαντικότερα λείψανα αυτού του θησαυρού ήταν το ιερό Μανδήλιο, ένα τεμάχιο υφάσματος όπου σύμφωνα με την παράδοση είχαν αποτυπωθεί τα χαρακτηριστικά του προσώπου του Χριστού. Θεωρούνταν δηλαδή μια αχειροποίητη εικόνα (εικόνα που δεν έχει γίνει από ανθρώπινα χέρια), στην οποία επιπλέον αποδίδονταν θαυματουργές ιδιότητες. Το Μανδήλιο βρισκόταν αρχικά στην Έδεσσα (σημερινή Urfa της Τουρκίας), όπου παρέμεινε και μετά τη μουσουλμανική κατάκτηση της πόλης το 639. Στην Κωνσταντινούπολη μεταφέρθηκε στα μέσα του 10ου αιώνα, όταν αυτοκράτορας ήταν ο Ρωμανός Α΄ Λεκαπηνός (920-944) και συναυτοκράτορας ο Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος (908-959).

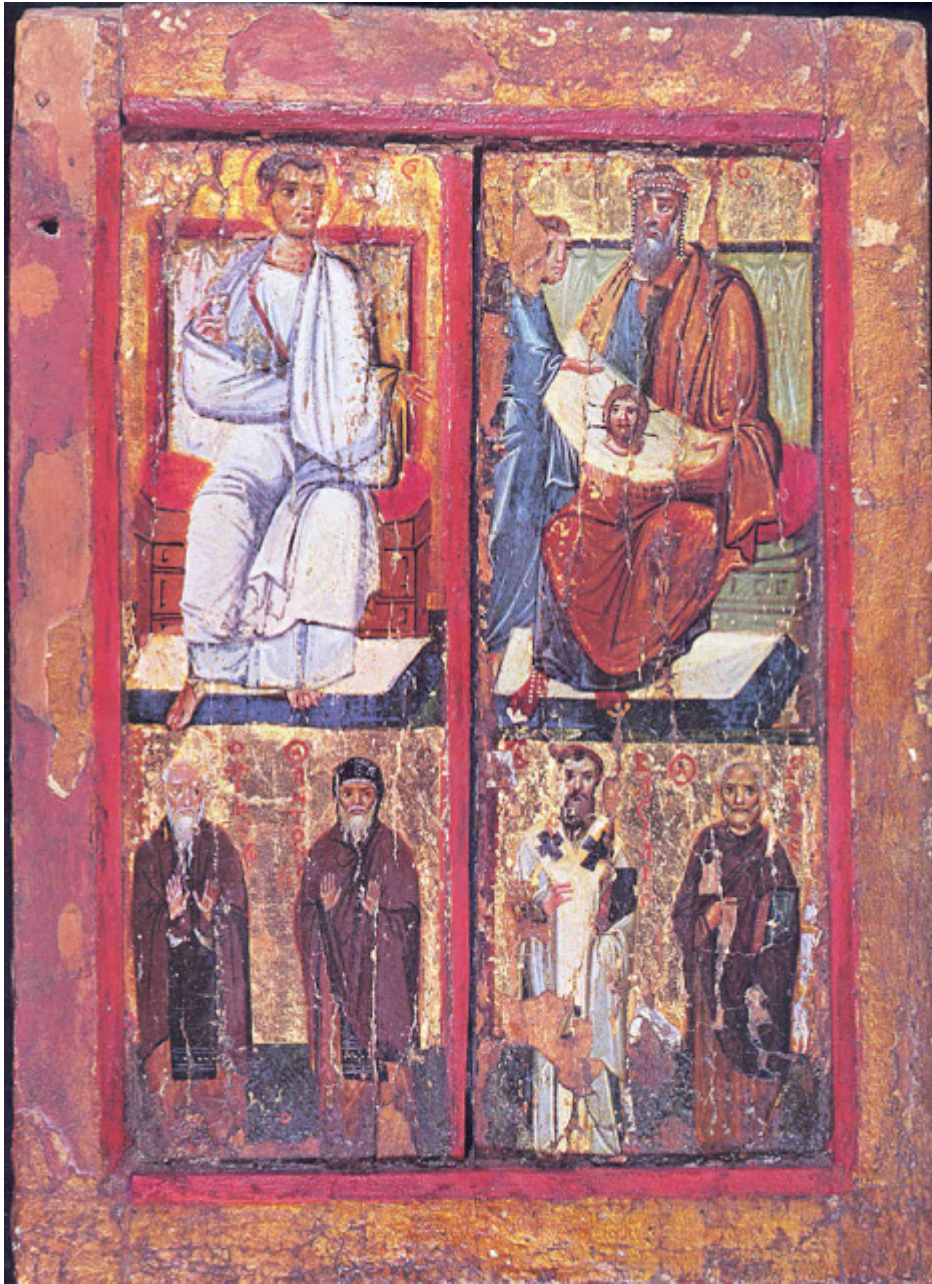
2. Παράδοση και μετακομιδή του Μανδηλίου

Το 944 η πόλη της Έδεσσας πολιορκήθηκε από τους Βυζαντινούς και οι αραβικές αρχές της αναγκάστηκαν να παραδώσουν το κειμήλιο στον στρατηγό Ιωάννη Κουρκούα. Σε αντάλλαγμα οι Βυζαντινοί απελευθέρωσαν 200 μουσουλμάνους αιχμαλώτους και δεσμεύθηκαν με συνθήκη να μη διενεργούν στο μέλλον επιδρομές στην περιοχή της πόλης. Η μετακομιδή του Μανδηλίου περιγράφεται λεπτομερώς στη Διήγησι[ν] περι τῆς πρὸς Αὔγαρον ἀποσταλείσης ἀχειροποιήτου θείας εἰκόνος Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὡς ἐξ Ἑδέσσης μετεκομίσθη, κείμενο που αποδίδεται στον Κωνσταντίνο Πορφυρογέννητο και γράφτηκε πιθανώς το 945, για τον εορτασμό της πρώτης επετείου της άφιξης του Μανδηλίου στην Κωνσταντινούπολη.² Σύμφωνα με το κείμενο αυτό, μαζί με την εικόνα παραδόθηκε στους Βυζαντινούς και μια επιστολή του Ιησού προς τον βασιλιά Άβγαρο (βασιλιά της Έδεσσας τον 1ο μ.Χ. αιώνα, στα χρόνια του οποίου αναγόταν και η απόκτηση του Μανδηλίου).³

Το ιερό κειμήλιο μεταφέρθηκε με λαμπρή συνοδεία στην Κωνσταντινούπολη. Το δρομολόγιο της μετακομιδής μπορεί να ανασυντεθεί σε γενικές γραμμές ως εξής: Η πομπή διένυσε πεζή απόσταση 12 μιλίων και έφθασε στη συριακή πλευρά του Ευφράτη, όπου επιβιβάστηκε σε πλοίο, για να περάσει απέναντι στα Σαμόσατα. Ακολούθως διέσχισε τη Μικρά Ασία. Η τελευταία στάση της πομπής έγινε στη Μονή της Θεοτόκου που βρισκόταν στην τοποθεσία Τα Ευσεβίου, στον Σαγγάριο ποταμό (Θέμα Οπτιμάτων).

Πειστική φαίνεται η άποψη ότι η πομπή δεν ακολούθησε τον πολυσύχναστο διαγώνιο δρόμο που διερχόταν από τη Νίκαια, αλλά έναν ανατολικότερο δρόμο που συνέδεε τις Συκεές (Γαλατία) με τη Νικομήδεια.⁴ Ο δρόμος αυτός διέσχιζε την κοιλάδα του ποταμού Γάλλου, περνούσε ακολούθως από τη γέφυρα του Ιουστινιανού Α΄ στον Σαγγάριο και τη βόρεια όχθη της λίμνης Σόφων ή Βοάνη (Lacus Sophonensis, σημ. Sabanca). Στον Σαγγάριο το Μανδήλιο έγινε επισήμως

δεκτό από τον απεσταλμένο του Ρωμανού Λεκαπηνού παρακοιμώμενο Θεοφάνη.

Σινά, φορητή εικόνα, μονή Αγίας Αικατερίνης, 10ος αι.

Ο βασιλιάς Άβγαρος της Έδεσσας υποδέχεται το Ιερό Μανδήλιο (πάνω δεξιά).

3. Υποδοχή και περιφορά του Μανδηλίου στην Κωνσταντινούπολη

Η υποδοχή του Μανδηλίου στη βυζαντινή πρωτεύουσα στις 15 Αυγούστου 944 μετατράπηκε σε μοναδική θρησκευτική πανήγυρη. Το Μανδήλιο μεταφέρθηκε αρχικά στο ναό των Βλαχερνών, όπου έγινε αντικείμενο προσκύνησης και λατρείας, και ακολούθως αποτέθηκε στο παρεκκλήσιο του Φάρου, στο Μεγάλο Παλάτι. Την επόμενη ημέρα (16 Αυγούστου) η λειψανοθήκη με την εικόνα και την επιστολή του Ιησού φορτώθηκαν στο αυτοκρατορικό πλοίο (βασιλική τριήρις), η οποία παρέπλευσε την πόλη και προσορμίσθηκε έξω από το δυτικό τείχος. Η

συνοδεία αποβιβάστηκε και εισήλθε από τη Χρυσή Πύλη στην Κωνσταντινούπολη, όπου έγινε δεκτή από τους γιους του αυτοκράτορα Ρωμανού Α' Λεκαπηνού, τους συναυτοκράτορες Κωνσταντίνο και Στέφανο, και τον πατριάρχη Θεοφύλακτο (933-956). Η λαμπρή πομπή διέσχισε την πόλη, ενώ πλήθη κόσμου παρακολουθούσαν το μοναδικό θέαμα, έφθασε στην αγορά που ήταν μπροστά στο Αυγουσταίον και κατέληξε στο Παλάτι. Εκεί τοποθετήθηκε αρχικά επί του αυτοκρατορικού θρόνου στην αίθουσα του τρικλινίου, και ακολούθως αποτέθηκε στην εκκλησία της Παναγίας του Φάρου.⁵

Η τελετή (άφιξη, περιφορά και λιτάνευση της εικόνας), που σαφέστατα απέβλεπε στον αγιασμό της πόλης και του κράτους και στην προβολή της εικόνας ως προστάτιδας της Κωνσταντινούπολης και του αυτοκράτορα, εορταζόταν κάθε χρόνο στις 16 Αυγούστου στην Κωνσταντινούπολη.⁶ Το κειμήλιο παρέμεινε στην αυτοκρατορική πρωτεύουσα μέχρι τον 13ο αιώνα, οπότε πουλήθηκε, κατά μία εκδοχή, στον Λουδοβίκο ΙΘ΄ της Γαλλίας από τον Λατίνο αυτοκράτορα Βαλδουίνο Β΄, και μεταφέρθηκε στη Sainte Chapelle στο Παρίσι, απ' όπου χάθηκε (ή καταστράφηκε) στη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης.

4. Η πολιτική αξιοποίηση του Μανδηλίου από τον Πορφυρογέννητο

Η μετακομιδή του Μανδηλίου στην Κωνσταντινούπολη υπήρξε σημαντικό γεγονός που πραγματοποιήθηκε με την πρωτοβουλία του αυτοκράτορα Ρωμανού Α' Λεκαπηνού. Η υποδοχή της εικόνας από τους γιους του και κυρίως η τοποθέτησή της στον αυτοκρατορικό θρόνο κατά τη διάρκεια της περιφοράς είχαν σαφώς πολιτική σημασία και αποσκοπούσαν στη σύνδεση του ιερού κειμηλίου με τη δυναστεία του Ρωμανού, εν είδει νομιμοποίησης. Στην πραγματικότητα ο Ρωμανός Α' είχε παραγκωνίσει αθόρυβα τον Κωνσταντίνο Ζ' Πορφυρογέννητο από την εξουσία και, έχοντας στέψει τους γιους του συναυτοκράτορες, επεδίωκε να εδραιώσει τη δική του δυναστεία.⁷

Λίγους μήνες μετά την υποδοχή του Μανδηλίου στην πρωτεύουσα ωστόσο, τον Δεκέμβριο του 944, ο Ρωμανός Α' Λεκαπηνός εκθρονίστηκε από τους δύο γιους του, συναυτοκράτορες Κωνσταντίνο και Στέφανο, και φυλακίστηκε σε μοναστήρι στο νησί της Πρώτης. Τον Ιανουάριο του 945 ο Κωνσταντίνος Ζ' Πορφυρογέννητος συνέλαβε και εξόρισε τους δύο σφετεριστές, μένοντας μόνος κυρίαρχος και ελεύθερος να ασκήσει το αυτοκρατορικό του αξίωμα. Λίγους μήνες αργότερα γράφτηκε η Διήγησις, από τον ίδιο ή κατά παραγγελίαν του, με αφορμή την πρώτη επέτειο της άφιξης του Μανδηλίου στην Κωνσταντινούπολη. Στο κείμενο είναι προφανής η προσπάθεια να προβληθεί ο Πορφυρογέννητος ως ευσεβής αυτοκράτορας που εκτελεί το πνευματικό του καθήκον φροντίζοντας για την απόκτηση ιερών λειψάνων και για τη μεταφορά τους στην πόλη. Η εικόνα, από την

άλλη, παρουσιάζεται ως προστάτης του δικαιώματος του Πορφυρογέννητου στην εξουσία: είναι χαρακτηριστικό ότι ένα από τα θαύματα της εικόνας τελείται μόλις ένας πιστός επευφημεί τον Κωνσταντίνο Πορφυρογέννητο ως μόνο αυτοκράτορα, αποσιωπώντας το όνομα του Ρωμανού.⁸

Εξάλλου η Διήγησις δεν είναι μεμονωμένο παράδειγμα της προσπάθειας του Πορφυρογέννητου για πολιτική αξιοποίηση του Μανδηλίου και της μεταφοράς του στην Κωνσταντινούπολη. Σε ένα τρίπτυχο των μέσων του 10ου αιώνα από τη Μονή της Αγίας Αικατερίνης του Σινά βλέπουμε να εικονίζεται, στην ανώτερη ζώνη του αριστερού φύλλου, ο βασιλιάς Άβγαρος που παραλαμβάνει το Μανδήλιο. Έχει αποδειχτεί ότι ο Άβγαρος αποδίδεται με τα χαρακτηριστικά του Πορφυρογέννητου, προβάλλοντας ουσιαστικά τον τελευταίο ως τον διάδοχο του πρώτου στην κατοχή του ιερού κειμηλίου.⁹

-
1. The Oxford Dictionary of Byzantium III (New York-Oxford) 1991, λήμμα "Relics" (R.F. Talbot-A. Kazhdan), σελ. 1779-1781.
 2. Constantinus Porphyrogenitus, Narratio de Imagine Edessena, PG 113, στ. 421-454.
 3. Ο θρύλος για την επιστολή αυτή είναι στην πραγματικότητα προγενέστερος από αυτόν του Μανδηλίου και αναφέρεται ήδη από τον Ευσέβιο στην Εκκλησιαστική Ιστορία του (α' μισό 4ου αιώνα μ.Χ.).
 4. Janin, R., Les églises et les monastères des grands centres byzantins (Bithynie, Hellesponte, Latros, Galesios, Trebizonde, Athenes, Thessalonique) (Paris 1975), σελ. 93.
 5. Janin, R., La géographie ecclésiastique de l'Empire byzantin I: Le siège de Constantinople et le Patriarcat Oecuménique, v.III: Les églises et les monastères (Paris 1969), σελ. 232.
 6. Grumel, V., "Léon de Chalcédoine et le canon de la fête du saint Mandilion", *Analecta Bollandiana* 68 (1950), σελ. 135-152. Πρβ. Cameron, Av., "The History of the Image of Edessa: the Telling of a Story", στο *Okeanos. Essays presented to I. Ševčenko*, *Harvard Ukrainian Studies* 7 (1983), σελ. 91-93.
 7. Ostrogorsky, G., *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, τόμ. Β (Αθήνα 1997), σελ. 147-8.
 8. Patlagean, E. "L'entrée de la Sainte Face d'Édesse à Constantinople en 944", στο Vauchez, A. (επιμ.), *La religion civique à l'époque médiévale et moderne (Chrétienté et Islam)*, *Actes du colloque (Nanterre 21-23 juin 1993)*, *Coll. De l'École Française de Rome* 213 (Rome 1995), σελ. 21-35. Πρβ. και το παράθεμα 2 στη στήλη Παραθέματα.
 9. Weitzmann, K., "The Mandyllion and Constantine Porphyrogenitus", *Cahiers*

archeologiques 11 (1960), σελ. 183-184.

1. Η λατρεία των εικόνων και των λειψάνων στο Βυζάντιο
2. Παράδοση και μετακομιδή του Μανδηλίου
3. Υποδοχή και περιφορά του Μανδηλίου στην Κωνσταντινούπολη
4. Η πολιτική αξιοποίηση του Μανδηλίου από τον Πορφυρογέννητο

Συγγραφή : Δημητρούκας Ιωάννης (31/3/2003)

Για παραπομπή: Δημητρούκας Ιωάννης, «Ιερόν Μανδήλιον, Μεταφορά, 944», 2003, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού

Πηγή: vizantinaistorika.blogspot.gr